

Kisgyermeknevelők által befolyásolható környezet a bölcsődében

Gyöngy Kinga

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar Neveléstudományi Tanszék

Absztrakt

Szakirodalom-kutatásunk során a magyar bölcsődék történetében a csoportszobai környezet szempontjából jelentős változtatásokat mutatjuk meg, összevetve a jelen szabályzóban – vonatkozó törvényben, rendeletekben, építési szabványban, bölcsődei minőségbiztosítási sztenderdben – a környezetre vonatkozó tartalmakkal. Azokat a környezeti tényezőket kerestük, melyek a bölcsődében a kisgyermek viselkedésére hatással vannak és amelyekre a pedagógusok hatással lehetnek. Tanulmányunkban ezen környezeti tényezők tételese bemutatására vállalkozunk nemzetközi szakirodalmi kitekintéssel, a bölcsődeépületek tervezésében résztvevők, valamint a térhasználó és teret alakító kisgyermeknevelők számára. A keresési kritériumok között két fontos szempont volt. Az egyik, hogy empirikus módon bizonyosodjon, a környezeti tényező befolyásolja a gyermekek viselkedését. A másik, hogy a bölcsődevezető vagy a kisgyermeknevelő hatáskörébe essen ezek megváltoztatása, valamint a leírásból legyen egyértelmű, hogy a gyakorlatban hogyan is néz ki a pedagógiai pozitívumokat hordozó tér.

Kulcsszavak: kisgyermeknevelési környezet, bölcsődetervezés, bölcsődei csoportszoba, környezetpszichológia

Bevezetés

A kisgyermekellátás csak a környezet kontextusában valósulhat meg. A napközbeni gyermekellátás céljait szolgáló építmény hat a használókra, miközben nem létezhet bölcsőde bölcsődeépület nélkül.

A bölcsődei tereket több szakma képviselői alakítják: a telket megválasztó beruházó, a tervező építész, a minőségi megvalósítást biztosító kivitelező, a bútorzatról döntést hozó és azt beszerző személy, a karbantartásra, fogyóeszközökre, felszereltségre fordítható pénzt biztosító fenntartó, a javításokat végző karbantartó, és végezetül a terekben dolgozó intézményvezető és a kisgyermeknevelők. A sor végén szerepelnek a tér tényleges használói.

Abban az esetben, ha meglévő bölcsőde felújításáról, átépítéséről, modernizálásáról van szó, az épület használóinak tapasztalatai, igényei orientálhatják a tervezőket. Így történt a 2014-ben épített Csillaghegyi Makovecz

Bölcsőde (vesd össze Kravár, 2014) tervezésekor is; a korábbi bölcsődeépületben dolgozó kisgyermeknevelők tapasztalatait is kikérték az építészek¹ Jó esetben gyermeki nézőpontból is megvizsgálják a tervet a felnőttek, ugyanis a „gyermek szemmagasságából eredően mást lát, más természetű a tárgyakkal való viszonya, mint a felnőtteknek (...) más jelentősége van egy küszöbnek, egy asztallábnak, a parketta mintázatának.” (Szabó, 2000, p. 31). Erre Jameson és Watson (1998) is felhívja a figyelmet egy eset ismertetésével, melynek során a bölcsődevezető és az építész négykézláb másztak végig a meglévő bölcsődén, hogy a gyermekek magasságából észleljék a teret.

Jelentős és a használat során már nem változtatható döntéseket kell a tervezés pillanatában meghozni, például, hogy hova kerüljön a fürdőszoba, milyen nagyságúak legyenek a terek és ezek milyen módon kapcsolódjanak egymáshoz. Korlátozottabban, de a mindennapi használó is hatással lesz a térre, például azáltal, hogy milyen izzót tesz a meglévő lámpatestbe, vagy hogy hova helyezi a mozdítható bútorzatot.

A tanulmányban támpontokat kínálunk a tervezőknek és a térhasználó, teret alakító kisgyermeknevelőknek, hogy a bölcsődei csoportsobák kialakítása minél inkább a kisgyermek fejlődését és a zökkenőmentes nevelés-gondozását, a mindennapokban a nyugodt légkört támogassa. Írásunkkal adalékokat kínálunk a bölcsődei csoportsoba jobb megértéséhez, kiegészítve Düll Andrea (2015) a területet megalapozó összefoglaló tanulmányát.

Bölcsődeépítés

A magyarországi bölcsődék történetében a bölcsődék számának változását az 1. ábra szemlélteti. Az első bölcsődék létesítését követően majd egy évszázadig igen keveset nőtt a kisgyermekellátó intézmények száma. A második világháború után a nők munkába állásának megkönnyítésére tömegesen hoztak létre bölcsődéket² A bölcsődeépítési öt éves tervek egymást követték³ egészen az 1980-as évekig, amikor a családtámogatási formák között új elemként megjelent a gyermekgondozási díj (GYED), amely jövedelemarányos juttatást jelentett a kisgyermeküket otthon nevelő anyák részére, ezzel csökkentve az igényt a napközbeni ellátásra. A rendszerváltozás után a

¹ Kálvinné Török Judit bölcsődevezető, 2018-as személyes közlése.

² A magyar bölcsődék történetében a napközbeni ellátást nyújtó intézmények számának ugrásszerű növekedését két, második világháborút követő jogszabály előzte meg. 1948-ban rendelet jelent meg bölcsődék és csecsemőotthonok létesítéséről (13.430/1948. Korm. sz. A bölcsődékről és csecsemőotthonokról), három évvel később pedig a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1011/1951. (V.19) sz. határozata a termelésben részt vevő nők számának emeléséről előírta, hogy üzemi bölcsődéket is létre kell hozni ott, ahol 250 főnél több nő dolgozik (Gyöngy, 2014).

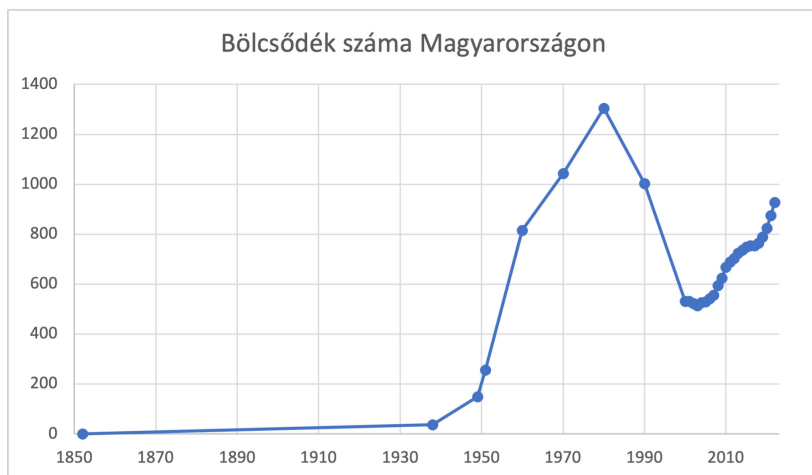
³ „Hazánkban 1938. év végére már 54 bölcsőde működött. (...) 1946–55 között több, mint 22 ezer bölcsődei férőhely létesült. 1956–1970 között 16 ezernél is több a létesített férőhelyek száma. 1977-ben 55 ezer bölcsődei férőhely volt az országban.” (Galamb & Ábrahám, 1980, p. 7).

bölcsődék leépítése felgyorsult⁴, számukban jelentős hullámvölgy alakult ki.

Az ezredforduló tájékától ismét emelkedni kezdett a görbe, a 2003-as évhez képest mára szinte megduplázódott a bölcsődék száma. A csökkenő tendencia megállításában és megfordításában a családok igényén kívül közrejátszott a barcelonai egyezmény, melynek értelmében az Európai Unió tagállamai célul tűzték ki, hogy az óvodáskorú gyermekek 90%-a, valamint a 3 év alatti gyermekek 33%-a számára elérhetővé teszik 2010-re a napközbeni ellátást (Európai Bizottság, 2013).

1. ábra

A magyarországi bölcsődék száma 1855-től 2022-ig (KSH, 2012; 2016, 2022 alapján)

Az eredetileg vállalt határidőre, 2010-re Magyarországon nem sikerült teljesíteni a kitűzött célokat⁵. Ahhoz, hogy minden harmadik gyermek számára létesüljön férőhely, nagyléptékű cselekvésre volt szükség. Kérdés volt, hogy a vállalás hogyan teljesíthető, hiszen a bölcsődei férőhelyek létrehozása és működtetése igen költséges, a három éven aluli gyermekek napközbeni ellátására való igény ingadozhat, a helyi gyermeklakosság számától függ. A gordiuszi csomó átvágása azáltal történt, hogy a *Gyermekvédelmi törvény* (1997.

⁴ „A rendszerváltásig már megszüntettek 20 ezer férőhelyet. A kilencvenes években az igények csökkenése gondot okozott, de ideológiai és politikai okok is közrejátszottak abban, hogy felgyorsult a bölcsődék bezárása. Dehonesztáló, sértő megjegyzések jelentek meg a sajtóban. Szocialista csökevénynek tartották, mely teljes tájékoztatatlanságra utalt. Az önkormányzatok nem tekintették kötelező feladatuknak, mert a költségvetés nem biztosított számukra bölcsődei normatívát.” (Koncz, 2022, p. 29).

⁵ Az Európai Bizottság 2013-as jelentése szerint a 3 év alatti kisgyermekek 8-9%-a jutott hozzá hivatalos rendszerű napközbeni ellátáshoz, magyar publikációban ez a szám valamivel magasabb volt: „a 3 éven aluliak esetében a kívánatos hozzáférési arány helyett napközbeni ellátásban mindössze az érintett korosztály 11,16 százaléka részesült 2011-ben” (Népesedési Kerekasztal, 2014).

évi XXXI. törvény) 2017. január 1-től hatályos módosítása többféle ellátási formát engedélyezett. Az intézményi ellátási formák kibővültek a mini bölcsődével. A szolgáltatási formák között megjelent a családi és a munkahelyi bölcsőde. A korábban a bölcsődei férőhelyhiányt piaci alapon enyhítő családi napközik a továbbiakban családi bölcsődéként működhetnek, és a hozzájuk beíratott gyermekek is bekerültek a bölcsődei ellátást nyújtók adatai közé. A rendszer rugalmasságát tükrözi, hogy az alacsonyabb gyermekszámot ellátó napközbeni ellátási formáknál a tárgyi és személyi feltételekkel kapcsolatos követelményeken lazított a jogalkotó.

Az 1. ábra csak az intézményes bölcsődék adatait tartalmazza, hiányoznak belőle a 2017 utáni mini-, családi, illetve munkahelyi bölcsődék adatai. Az ezekkel való egyesítést megakadályozza, hogy az eltérő típusok eltérő számú gyermeket látnak el és épületükben, felszereltségükben egyaránt különbözőek lehetnek.

Az elmúlt két évtized bölcsődeépítései a tipikus technológiákon túl a konténerbölcsődétől kezdve a különböző építészeti díjat nyert középületekig (homlokzati vagy környezettudatos építészeti megoldások díjazása, például Média Építészeti Díja stb.) sokféle megoldást felvonultattak (lásd többek között Bán, 2015; Zimborás, 2017; Pleskovics, 2021; Baumit, 2021; Somogyi, 2022). A helyi igényekhez és forrásokhoz való alkalmazkodás a tervezők kreativitását igényli – például a közértből átalakított minibölcsőde esetében – (vesd össze Bálint, 2022).

Bölcsődetervezés

Az 1950-es évek bölcsődéi kórházi jellegűek voltak. A betegségek elleni védekezés jegyében születtek meg az „átadónak” nevezett helyiségek, ahol a szülők a kisgyermekeket levetkőztették, és ahonnan beadták őket a gondozónőknek. A bölcsőde külvilágtól zártsága a tárgyi környezetben egyaránt tetten érhető volt: az átadóból nyíló fürdőszoba ajtó fölött tábla állt, mely a szülőknek a belépést tiltotta: „Idegeneknek TILOS a bemenet” (vesd össze Németh, 2022). Az is az egészségügyi szemléletet tükrözte, hogy a gyermekszobákhoz elkülönítő tartozott, ahova a napközben megbetegedett kisgyermeket társaitól szeparálni lehetett. Mára megváltozott a bölcsődék jellege, a családokkal együttműködő, nyitott gyermeknevelési intézményekké váltak. A változást tükrözi a tér átnevezése is: átadó helyett gyermeköltöző szerepel a legújabb építésügyi ágazati szabványban (MSZ 24203-7, 2022).

Magyarországon az 1960-as években Akócsi Sándorné kezdeményezésére komoly gondolkodás indult az otthonihoz hasonló – korabeli szóhasználatlaltal „otthonjellegű” –, a gyermekek igényeit kielégítő, „a bölcsődében dolgozók részére pedig legkedvezőbb munkafeltételeket” biztosító bölcsőde-épületekről (Koncz, 2022, p. 15). Máig a bölcsődetervezést meghatározó elv Magyarországon, hogy az intézmény gondozási egységekbe szerveződik. „Gondozási egységen azt a gyermeklétszámot értjük, melyet reggel 6 órától

este 18 óráig (a bölcsődenyitástól zárásig) négy gondozónő lát el. Építészeti megfogalmazásban pedig azt az épületrészt, amelyben a gyermekszobák és a gyermekek közvetlen kiszolgálásához szükséges mellékhelyiségek helyezkednek el.” (Galamb, 1983, p. 20). A bölcsődék tervezetésekor az az elv, hogy a gondozási egységeket úgy alakítsák ki, hogy mindegyik korosztály számára használhatók legyenek, ugyanis változhat a különböző életkorú gyermekek aránya a bölcsődében.

Rendszerváltás előtt épült bölcsődéket látogatva hasonlóan érezhetjük ezeket az intézményeket, mivel a bölcsődék típusstervek⁶ alapján létesültek. A gondozási egységekbe felvehető gyermekek száma adott volt, így a bölcsődék létszámát a gondozási egységek száma határozta meg. A bölcsődék gondozási egységeként bővíthetők, így évtizedeken keresztül 20, 40, 60, 80, 100 vagy 120 férőhelyes bölcsődékben lehetett csak gondolkodni. Mára a mini, családi és munkahelyi bölcsődékben 20-nál kevesebb gyermek is fogadható.

A gondozási egységek tervezését meghatározó elveket sikerült megfogalmazni az évek során. Az egyik alapelv, hogy a fürdőszoba közvetlenül csatlakozzon a csoportszobához. A két helyiség kapcsolódását úgy kell megoldani, hogy ha a kisgyermeknevelő kivisz a fürdőszobába egy gyermeket, akkor a csoportszobában maradó gyermekeket még lássa és hallja. A csoportszoba kialakításának másik, a gyermekek biztonságát szavatoló irányelve a beláthatóság, vagyis az arra való igény, hogy a kisgyermeknevelő a szobát akadálytalanul belássa és a játszó gyermekeket figyelemmel tudja követni (ezek az építésügyi szabványok korábbi verzióiban is szerepeltek, nem csak a jelenlegiben olvashatók).

A magyar bölcsődék történetében fontos időszak volt, amíg a Bölcsődék Országos Módszertani Intézete (BOMI) központi szakmódszertani irányítást nyújtott számukra. 1970-től egy bölcsőde épületében található irodában működött, majd tervpályázatot követően saját, oktatási-kutatási célokra felszerelt bölcsőde és módszertani központ épült 1977-re (Ulrich, 1970; BOMI, 1971). A csoportszoba be volt mikrofonozva, így a látogatók a detektívablakos oktatóteremből a gyermekek megzavarása nélkül tudták megfigyelni a kisgyermekellátást. A Bölcsődék Országos Módszertani Intézete kötetlékében végzett építészeti kutatások (Galamb et al., 1980; Galamb, 1983, 1985; Doby & Debreczeni, 1987) is hatással voltak a tervezésre, ezekre részletesebben kitérünk a továbbiakban, ahol relevánsak.

A rendszerváltás után a bölcsődék nehéz időszakon mentek át. Jelentős számú bölcsődét zártak be, többek közt a BOMI bölcsődét és az intézetet is megszüntették. Az ezredfordulót követően lassan kezdődött újra növekedni a bölcsődei hálózat.

2019-ben bölcsődetervezési ötletpályázat vonta a közös gondolkodásba az építészeket (a pályázat részleteiért lásd Somogyi, 2020, a díjazott pályaművekért: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 2020). Az egyik pályamű

⁶ „1964-ben az Országos Tervhivatal és az Építésügyi Minisztérium előírta a bölcsőde-óvoda típusstervek előkészítését” (Galamb, 2022, p. 91.).

tartalmazott olyan lélektani megállapításokat, amelyek téri megvalósítását ki-tűzte célként (vesd össze Cseh et al., 2020). Ezek közt szerepelt – többek közt – a túlingerlés kerülése, a gyermekek által önállóan használható tér belátható-ságáról való gondoskodás (eltűnésélmény elkerülése), a gyermekek számára a félprivát terekbe való elvonulás (bekuckózás) biztosítása, és a kisgyermek és a kisgyermeknevelő közötti félprivát helyzetek térbeli megoldásainak kidolgozása egyaránt (Cseh et al., 2020). Ez azért figyelemre méltó törekvés, mert amennyi-ben a bölcsődei pedagógia elveit képesek vagyunk téri megoldásokra lefordítani, azáltal az adott térben megvalósuló nevelés-gondozás is hitelesebbé válik.

Az ötletpályázatot követően a Lechner Tudásközpont a Családbarát Ma-gyarország Központtal együttműködésben bölcsődei mintaterv-katalógust⁷ állított össze (a mintaterv-katalógus összeállításának részleteiért lásd: Szu-rominé Balogh, 2022). A kereshető, egyéni igényekre szűrhető, ingyenesen elérhető tervkatalógus a további bölcsődeépítések gördülékenyebbé tételét szolgálja. A tervpályázat további gyümölcseként megtörtént a Bölcsődei MSZ 24210-1:2012 szabvány felülvizsgálata és korrekciója is, megjelent a 2022-es bölcsődeépítési ágazati szabvány MSZ 24203-7 kóddal.

Mekkora az optimális méretű csoportszoba?

Azt gondolnánk, hogy a csoportszoba legyen minél nagyobb, ám csak bizo-nyos határokon belül érdemes gondolkodni a gyermekszoba méretéről. Vannak ugyanis tapasztalatok egybenyitott terű intézményekről, melyek egy hatalmas csoportszobának tekinthetők. Az angol nyelvű szakirodalomban az egyterű, úgy-nevezett open-plan kisgyermeknevelési intézményekről szóló publikációkban a fokozott zajterhelésre és arra a tapasztalatra hívják fel a figyelmet, hogy kevésbé támogatják az elcsendesedést, megpihenést (például Campbell et al., 2018). Ja-pán egyterű (*open-plan*) óvodákról olvashatjuk, hogy ezek hatalmas egybefüggő terei stimulálóan hatnak a gyermekekre (sokat szaladgálnak), de a tér jellegéből fakadóan a gyermekeknek a figyelem fenntartása kihívást jelent (lásd Gregory, 2007 vagy Wang, 2015). Számolnunk kell tehát azzal, hogy a térkialakítás mi-kéntje bizonyos típusú tevékenységek spontán megjelenését támogatja, másokét akadályozza. A nehézség ezekkel, hogy a hatások kevésbé tudatosulnak, ambiens környezeti hatásokról is szól a szakirodalom (lásd Düll, 2015).

A csoportszoba méretét tekintve az is kérdés, hogy milyen funkciókat szolgál ki a gyermekszoba. A magyar bölcsődei hagyományban a csoport-szobán belül zajlik a gyermekek szinte minden beltéri tevékenysége a für-dőszoba-használaton kívül⁸. A szabad levegőn, vagyis a teraszon való aldtás

⁷ <https://bolcsodemintaterv.lechnerkozpont.hu/>

⁸ „A gyermekszoba rendeltetése a külföldi példákon sok esetben a magyartól eltérő. Egyes szakértők felfogása szerint ugyanis a gyermekszobákban lebonyolítandó funkciókat szét le-het, vagy akár szét kell választani. Elképzelhető és tervezhető tehát olyan megoldás is, hogy a gyermekek külön étkezőhelyiségben esznek és külön helyiségben játszanak vagy alszanak. Úgy vélem, hogy nem helyes a két gyermekszoba területét csökkenteni annak érdekében, hogy rövid ideig tartó használatra egy harmadik helyiséget – például étkezőt – létesítsünk.” (Ga-

megfelelő időjárás⁹ és levegőminőségi viszonyok esetén azokban a bölcsődékben szokás, ahol a tárgyi feltételek is adottak hozzá. A szabad levegőn altatás feltételeit jelentő fém fektetők és a hozzá tartozó matracok ugyanis nem szerepelnek a bölcsőde kötelező berendezési tárgyai között¹⁰.) A bölcsődék tervezési szabványa is azt írja, hogy az „alvás, az étkezés, a csendes játék és a nagymozgások területét egy szobán belül, korosztály szerint kell megtervezni” (MSZ 24203-7, 2022, p. 8).

Korosztálytól függ, hogy ezen funkciók közül melyek azok, amelyek egymással párhuzamosan megjelennek. Ha vannak olyan tevékenységek, melyeket időben eltolódva figyelhetünk meg, ezekhez a tér alakításával, átrendezésével lehet alkalmazkodni. Például alvás és nagymozgásos tevékenység általában nem zajlik egyszerre, így ugyanaz a terület kiszolgálhatja ezeket a különböző funkciókat, csak meg kell változtatni hozzá a berendezést.

Mégis mekkora csoportszobákban gondolkozhatunk? Az egy gyermekre jutó négyzetméter értéke a magyar bölcsődék létesítési elveiben kis változáson ment át. Az 1950-es években fogalmazták meg az első bölcsődei tervezési irányelveket, melyek szerint a gondozási egységek részeként szereplő „gyermekfoglalkoztatók” alapterülete 30 m² volt. Ezek a csoportszobák kicsinek mutatkoztak, mivel a berendezési tárgyak mellett nem maradt elég játszóhely a gyermekek számára. A tapasztalatok nyomán gyermekenként 4,0 m²-re emelkedett a tervezendő csoportszobai alapterület, és a csoportszoba mérete legalább 40 m² lett (Galamb, 1985), ez az elv volt érvényben majd fél évszázadig.

Galamb Erzsébet kandidátusi értekezésében hosszan tárgyalta a csecsemőszoba berendezését. Az 1980-as évekbeli felszerelést alapul véve pontosan lemérte a bútorszobai alapterületét és megállapította, hogy nincs elég hely ahhoz, hogy 10 kiságyat, a többszemélyes hempergőt, a nagymozgást fejlesztő dobogót, háromszöget, alagutat és a gyermekek étkeztetéséhez szükséges asztaltszéket, valamint a tárolóbútorokat úgy el lehessen helyezni a szobában, hogy köztük biztonságosan lehessen közlekedni (Galamb, 1983; publikálva 1985).

Mivel a csoportszobákat különböző korosztályok számára tervezik, ezért a probléma orvoslására azt javasolta, a csoportszobák alapterülete legyen egységesen nagyobb, 50 m². Javaslata szerint ezen az alapterületen csecsemőkorban 6 kisdetet fogadhatnak, tipegőkorban 10–12 gyermeket, kisóvodás korban pedig 14–16 gyermeket. Így az idősebb korosztályok magasabb csoportlétszáma kompenzálná a csecsemőcsoport alacsonyabb létszáma miatti férőhelycsökkenést. Elgondolása szerint életkorfüggő lehetne, hogy egy gyermekre hány négyzetméter jut a csoportszobában: csecsemőkorban 8,33 m², tipegőkorban 4,16 m², kisóvodáskorban 2,77 m² (Galamb, 1985).

Galamb, Bölcsőde, bölcsőde-óvoda épületfunkciók és tervezési módszerek fejlesztése. Kandidátusi értekezés, 1983, p. 32)

⁹ „Akkor megfelelők az időjárás viszonyok a kinti altatáshoz, ha nincs hidegebb –5 °C-nál, nincs erős, viharos szél, esős, havas, szeles idő, kánikula vagy köd.” (Nyitrai, Murányi, & Szurominé Balogh, 2022, old.: 42)

¹⁰ 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 11. melléklete

Az elgondolás a csoportlétszám életkorfüggő emelése tekintetében megvalósult. A jogalkotó jelenleg úgy szabályozza a csoportlétszámot, hogy egy csoportban legfeljebb 12 gyermek nevelhető-gondozható, ám amennyiben minden gyermek betöltötte a második életévét, a csoportlétszám 14 főre emelhető¹¹. Az ehhez szükséges nagyobb alapterület időszakosan szerepelt a bölcsődei ágazati szabványban, mely a csoportszoba méretét legalább 50 négyzetméterben állapította meg (MSZE 24210-1, 2012), de mára már hatályon kívül került.

A rendszerváltás után bölcsőde bezárások következtek, majd az ezredfordulót követően a lecsökkent férőhelyek mellett újra megemelkedett az igény a bölcsődék iránt, ugyanakkor a szülők nem a csecsemőkorúak számára igénylik a bölcsődét. A kétezres években általános volt, hogy a beiratott gyermekek száma országos szinten meghaladta a férőhelyek számát. 2000 és 2012 között 118-130%-os túltöltöttség jellemezte a bölcsődéket (KSH, 2016). A férőhelybővítés csoportlétszám emelés nélkül történt, a szabályzóban is jelentkezett az egy gyermekre jutó alapterület csökkentése. A 2012-es *A bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályai* című módszertani levélben a „gyermekszoba ajánlott alapterülete minimum 3 m² /fő, de 10 fő esetében legalább 40 négyzetméter” (Balogh et al., 2012, p. 41). Az utóbbi évek változása, hogy a jogszabály a gyermekszoba méretét gyermekenként legalább három *hasznos*, vagyis *bútorzat nélküli* négyzetméterben írja le. E két változtatás 2016-ban¹², illetve 2021-ben¹³ került az 15/1998. (IV. 30.) NM rendeletbe. További figyelemreméltó változás, hogy a korábban térhasználóként nem említett, de a valóságban jelenlévő felnőttek is megjelennek a szövegben¹⁴.

Kérdés marad, hogy a jogi szabályzóban lefektetett egy főre eső négyzetméter ténylegesen a fejlődést leginkább támogató értéknél lett-e megszabva. Empirikus vizsgálatokból ismeretes, hogy a zsúfoltság negatív gyermeki viselkedéssel jár együtt: a gyermekek kevésbé tudják figyelmüket irányítani (Evans, 2006), és hamarabb elfáradnak (Legendre, 2003). Franciaországban végzett vizsgálatok szerint a gyermeki negatív hatások már akkor jelentkeznek, ha egy főre 5 négyzetméternél kevesebb tér jut (Legendre, 2003).

Ugyanakkor nem mindegy, hogy a zsúfoltság hány fős csoporton belül jön létre. Legendre (2003) vizsgálata szerint a gyermekeknél a kortizol nevű stresszhormon emelkedése volt tapasztalható (a normál cirkadián ritmus-

¹¹ 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 46§.

¹² 6/2016. (III. 24.) EMMI rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet módosításáról.

¹³ A családokért felelős tárca nélküli miniszter 6/2021. (VII. 19.) CSTNM rendelete a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendeletnek a bölcsődei ellátással összefüggő módosításáról

¹⁴ „Az egyes helyiségeket a csoportlétszám figyelembevételével kell kialakítani. Az adott helyiségnek olyan méretűnek és berendezésűnek kell lennie, hogy minden egyidejűleg jelen lévő gyermek és felnőtt igénye teljesíthető legyen.” (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet, 11. melléklet, 1.2. pont).

ban megszokott délutáni csökkenő tendenciához képest) négynél több kisgyermeknevelő mellett, főleg akkor, ha 5 négyzetméternél kevesebb hasznos játéktér jutott egy főre. Azaz a kevés tér és a sok ember együttesen eredményezi a negatív zsúfoltsági hatást.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a magyar bölcsődei hagyományban többé-kevésbé optimálisan lett megállapítva a csoportméret. Az empirikus eredmények ugyanis arra utalnak, hogy a gyermekeknek pszichésen megterhelő a 15 főnél nagyobb létszámú csoport. Amennyiben 10-12 fős csoportokat létesítünk, remélhetőleg ezeket a negatív hatásokat elkerülhetjük.

A magyar bölcsődepedagógia másik érdeme, hogy kimondott elv a személyi állandóság és a saját kisgyermeknevelő-rendszer működtetése (Alapprogram, 2020). A fent idézett vizsgálat tapasztalatai is erre utalnak. Amennyiben nem áll rendelkezésre elegendő tér, hiába csökkentjük a gyermek-felnőtt arányt akár 3:1 re, négy felnőttnél több egy gyermekcsoportban megterhelő. Ez azért van, mert a felnőttek számának növekedése a csoportlétszám növekedését is jelzi, illetve a gyakorlatban sokszor csak beugrók vagy helyettesítők alkalmazásával kifizetődő a csoportokban aznap jelenlévő gyermekek számához való alkalmazkodás. Azért is megterhelő a gyermekeknek a sok gondozó, mert a felnőttek képtelenek a gyermekek nyugalmának – stresszhormon szintben is kimutatható – biztosítására, ha a kisgyermeknevelők gyakori cserélődése miatt a kapcsolatuk a gyermekekkel felszínes marad és ha a gyermekek nem tudják előre, hogy aznap kivel lesznek a csoportban (Dúll, 2015).

Összességében elmondható, hogy ha nem lenne gazdasági akadálya, 12 kisgyermek számára fejlődéslélektani szempontból optimális ellátást tudna biztosítani 3 állandó kisgyermeknevelő egy olyan csoportszobában, ahol egy főre 5 négyzetméter játéktér esik. Megvalósul-e ez a két feltétel a magyar bölcsődékben? A jelen magyar szabályozás majdnem ilyen kedvező: 5, illetve 6 kisgyermekre jut egy nevelő egy 10–12 fős csoportban. Szakirodalom-kutatásunk szempontjából fontos megemlítenünk a bölcsődei dajkát is, hiszen ő lehet a hiányzó harmadik személy. Gondozási egységenként egy felnőtt támogatja a kisgyermeknevelők munkáját. Az általa elvégzett technikai feladatok, melyek között számos térrendezési, térrel kapcsolatos munkafolyamat van, nagyban megkönnyítik a kisgyermeknevelők nevelői-gondozói szerepkörét. Az ilyen, jól körülírt támogatói feladatkörrel rendelkező bölcsődei alkalmazott ritka külföldön. A négyzetméterek tekintetében a jelenlegi szabályozók szerint egy gyermekre legalább 3 hasznos négyzetméter jut, a gyermekcsoport minimális alapterülete hagyományosan minimum 40 négyzetméter¹⁵.

Valószínűleg a magyar csoportszobák kisebbek a lehető legoptimálisabbnál. A tervezéskor számolni kell a bútorok által elfoglalt területtel, mert enél-

¹⁵ „Alapvető követelmény, hogy minden bölcsődei csoport, azaz 10 gyermek számára a gyermekszoba mérete 40 m²-nél kisebb ne legyen. Ha nincs meg a kellő alapterület, nem lehet megfelelő módon megoldani a gyermek mozgás és játékigényének kielégítését, étkezését, altatását, a nyugodt légkör biztosítását.” (Akócsi & L. Galamb, 1972 körül, p. 5–6; nyomtatásban megjelent Bölcsődék Országos Módszertani Intézete – tervpályázati gyűjtemény, 1971 bevezetőjében)

kül nem tudhatjuk, mekkora helye lesz a valóságban a térhasználóknak. A továbbiakban bemutatjuk, hogy a csoportszobák kialakításánál mire érdemes ügyelni és hogyan lehet használni egy 10–15 négyzetméternyi, vagyis egy-két játéksaroknyi teret.

Bútorozás

Az 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 11. melléklete szerinti felszereléslista a csoportszobába minimumfeltételként állítható magasságú gyermekasztalt hozzá tartozó változó magasságú gyermekszékekkel, tárolásra pedig nyitott játéktároló polcot és zárható szekrényt ír elő. A nyitott játéktároló polcokat „a csoportszoba adottságainak és a játékszerek mennyiségének figyelembevételével” kell beszerezni. Ezen kívül az elkülönülésre alkalmas kuckó kialakításához szükséges mennyiségben gyermekheverőről, szivacsról vagy padlóárnáról kell gondoskodni.

A tipegők és nagycsoportosok altatásához szükséges bútorzat nem a csoportszoba játékterében áll napközben. A fektető tárolását meg kell oldani a játékidő alatt, illetve a csoportszoba elrendezését olyan szempontból átgondolni, hogy ha bent altatják a gyermekeket, akkor hova lehet lerakni majd alvásidőben az ágyakat. A csecsemőszoba berendezéséhez rácsoságyak is szükségesek.

Stílus tekintetében már az 1970-es években is azt gondolták, hogy a bölcsődék berendezésének és felszerelésének – a gyermek életkori sajátosságának megfelelően – „a lakáskultúra fejlődését kell követnie” (Akócsi & L. Galamb, 1972 körül, p. 6). Máig közkedvelt az 1980-as évek vége óta gyártott CIBŐ kétféle magasságra szerelhető fa gyermekasztal, kétféle állású támla nélküli ültetővel. Formatervezése kiállta az idő próbáját, a bölcsődei mintaterv katalógus belsőépítészeti ajánlójában is szerepel (lásd Lechner Tudásközpont, 2022).

Lényeges, hogy a berendezési tárgyak és az épület stílusa lehetőleg illeszkedjen egymáshoz, illetve a szoba egészét nézve is egységes, de legalábbis átgondolt legyen. Mivel a játékok színviláguk tekintetében sokfélék és igen élénk színűek, ezért érdemes az egyéb felületeknek – fal, padlózat, tárolók, bútorok – visszafogott, natúr színvilágot adni a bölcsődei mintaterv katalógus belsőépítészeti ajánlója szerint világos, pasztellszínre festeni (lásd Lechner Tudásközpont, 2022).

„Kezdetben a bútor és a játék fogalma átfedi egymást. A gyermekbútorok tehát használati eszközök, játéklehetőségek, a megismerési terepe, esztétikai élményhordozók, cselekvésre ösztönző ingerforrások.” (Szabó, 2000, p. 30). Ezek miatt a gyermekbútorok biztonságossága, borulásmenetségé igen fontos.

Igen hasznos, ha a csoportszoba terve a berendezésre is kitér, főképp, ha méretarányosan tervezik a bútorzatot. Fontos kérdés, hogy hol helyezhető el a bútor a szobán belül. Ha egy falszakaszon akár két ajtó is van, vagy földig ér az ablak, illetve alacsony 60 cm magas parapet, akkor nem tudunk elé bútort állítani.

Útvonalak

A bölcsődeépületek tervezéséről szóló korai értekezésekben sokat olvashatunk a bölcsődén belüli útvonalokról, ezen belül a kiszolgáló egységek (konyha, mosoda) és a csoportszoba kapcsolatáról. Az ételt szállító tálalókocsinak akadálytalanul kellett gördülnie a fürdőszoba érintése nélkül a konyhától a gyermekszoba azon részére, ahol étkeztetik a gyermeket. A mosható pelenkák és bölcsődei ruha korábban előírták, hogy a szennyest a fürdőszobában zárt badellákba gyűjtsék, és a gyermekszoba érintése nélkül szállítsák át a mosodába (Galamb, 1983). Ezek a megkötések meghatározták az alaprajzot, például a fürdőszobának két ajtaja volt, az egyik a közlekedő felé, a másik az átadó felé. A jelenlegi szabvány már nem tartalmaz a szennyes útvonalára vonatkozó megkötést, az étkezőkocsiról is csak annyit ír, hogy „keresztshyenyveződés elkerülésével”, -mely lehet időbeli elkülönítés -, akadálymentesen kell a közlekedését megoldani (MSZ 24203-7, 2022, p. 8).

Amikor a szoba bútorozásáról gondolkodunk, azt is figyelembe kell vennünk, hogy a berendezési tárgyak között milyen ösvények maradnak a közlekedésre. Prescott (1987) szerint a közlekedő rész vagy „ösvény” olyan üres rész a térben, melyen keresztül az emberek az egyik helyről a másikra eljutnak. Ezek általában nincsenek kijelölve a padlón. Egy jó elrendezésben mégis nyilvánvaló, hogy milyen úton juthatunk el a tér egyik pontjából a másikba. Ha egy játékra kialakított teret szemlélve nem tudjuk könnyen megválaszolni azt a kérdést, hogy a gyerekek hogyan juthatnak el egyik helyről a másikra, akkor valószínűleg a gyerekek sem tudják, azaz nincs világos út az aktivitásterületek közt (Prescott, 1987). Egy rosszul berendezett, vagy zsúfolt szobában a közlekedő tér hiánya is lehet az oka annak, ha egy aktivitásterületet a gyerekek nem nagyon használnak.

Játékkészlet

A bölcsődei csoportok játékkészletéről a tervezésben részt vevőknek azért jó tudnia, mivel a csoportszoba végleges képét a játéksarkok kialakítása és a játékszerek tárolása fogja meghatározni. A játékkészlet elemeit a *Játék a bölcsődében* című módszertani levél (Korintus et al., 1997) tételesen ismerteti. Olyan sokelemes felszerelésről van szó, melynek a tárolását előrelátóan meg kell oldani. Erre azért is térünk ki, mivel a bölcsődei mintaterv katalógus belsőépítészeti segédletének látványtervein (vesd össze Lechner Tudásközpont, 2022) nem látható, hogy a játékkészlet tárolása hogyan valósulhat meg úgy, hogy a módszertani ajánlások (vesd össze Korintus et al., 1997; Nyitrai et al., 2022) teljesüljenek.

Köztudott, hogy a bölcsődében arra törekszünk, hogy egy játékból legyen több is (Korintus et al., 1997). Ezzel az a cél, hogy a gyerekek ne vesszenek össze egy speciális játékon, huzakodás esetén fel lehessen nekik ajánlani egy ugyanolyan másikat vagy egy ugyanabba a típusba tartozó hasonlót. A kutatási eredmények is alátámasztják ezt a gyakorlati tapasztalatot. Ha a zsúfoltság további negatívummal párosul, mint az erőforrások, játékszerek vagy eszközök hiánya, azaz, ha meg kell küzdeni az eszközökért is, akkor ez a visszahúzóda-

son túl agressziót is szülhet (Rohe & Patterson, 1974; Smith & Connolly, 1977 idézi Evans, 2006). Ez az információ azért fontos, mert egy bölcsődei csoportszobában a családok gyerekszobai játékkészleténél jóval több játékot kell majd az összes gyermek számára egyidőben hozzáférhető módon tárolni.

A használatban lévő játékokat úgy kell tárolni, hogy a gyermekek önállóan el tudják őket venni. A felnőtt felügyelete mellett játszható játékszerek esetében viszont azt kell megoldani, hogy a gyermekek láthassák őket, de egyedül ne tudják elővenni, vagyis a felnőtteknek kelljen odaadnia ezeket. A játékszerek cseréje miatt az épp nem használatos játékokat is el kell tenni valahová, ez lehet a csoportszobán kívüli raktár is.

A gyermekek számára elérhető játékok esetében a bölcsődei szóhasználatban (például Acsainé Végvári, 2014) azzal találkozunk, hogy úgy érdemes elhelyezni a játékszereket, hogy „önmagukat kínálják” és játékra hívjanak. Mit jelent ez pontosan? Izraeli kutatók kísérletéből ismert, hogy a gyerekek jobban érdeklődnek és a kétéveseknél több pozitív társas megnyilvánulást láthatunk játék közben, ha a játékszereket nem fajtánként csoportosítva, hanem a saját életükből ismert eljátszható forgatókönyveket sugallva készítjük elő például a babákat jelenetekbe rendezzük: az étkezéshez előkészített babák a földön ültek, előttük játékkeríték, mellettük a fektetés forgatókönyvéhez a babák párnákon feküdtek betakarva, a könyvnézegetési szkripthez a baba a nyitott könyv előtt ült párnával megtámasztva (Shohet & Klein, 2010). A kísérlet arra hívta fel a figyelmet, hogy a játékszereket nem kategóriák szerint rendszerezve érdemes előkészíteni, tárolni, hanem adott játékhoz a kellékeket összeválogatva. Ez azt jelenti, hogy a csoportszoba kialakításakor a játéklehetőségeket érdemes mérlegelni (Csóka Eszter, 2022, személyes közlés), illetve más megoldásokban érdemes gondolkodni a fajtánként kosarakban való tároláson túl.

Prescott (1987) is erre hívja fel a figyelmet. Szerinte a játékkészletet nem darabszámba érdemes felmérni, hanem annak mentén, hogy a különböző aktivitásokban egyszerre az adott felszereltség mellett hány gyermek tud részt venni, egymás mellett tevékenykedni. Így kapjuk meg egy adott játéktér által kínált választási lehetőségek számát. Ez függ attól, hogy az adott játékformához hány gyermek befogadására képes tér tartozik és a játékszerek milyen sokféleképp variálhatók a játék során. Kültéri példával élve, egy nagyméretű homokozóban több gyermek tevékenykedhet párhuzamosan ugyanannyi homokozóforma és lapát mellett, mint egy kisebb, lábakon álló homokozóteknő körül. A homokozókészlet akkor jó, ha az eszközök a homok többféle megmunkálását is lehetővé teszik. A nagyméretű homokozó a homokozókészletekkel kiegészülve válik több gyermek szabad játékának lehetséges helyszínévé.

Prescott (1987) szerint a játéktér és játékszerek által felkínált lehetőségek sokféleségét kell megvizsgálni, és a nyílt végű, többféle lehetőséget és egyszerre több gyermek tevékenységét támogató játékeszközöket érdemes választani. Ha a gyermekek számára elérhető játékszereket a csoportlétszám tükrében vizsgáljuk, akkor 4–5 választási lehetőség kell fejenként ahhoz, hogy mindenki találjon magának foglalatosságot a szabad játék során (Prescott, 1987).

Berendezés – játszósarkok kialakítása

A 2019-es bölcsődeépítési ötletpályázat díjazottjainak (Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 2020) alaprajzait végignézve azt látjuk, ritkán van feltüntetve rajta bútorozás, vagy belsőépítészeti megoldások. Ha van az építészeti terveken berendezés, akkor általában szimbolikus, nem pontosan méretarányos.

A bölcsődei mintaterv katalógus belsőépítészeti segédletében azt olvashatjuk, hogy a játszósarkok átgondoltan, a szakmai szabályzóknak megfelelően alakítandók ki (Lechner Tudásközpont, 2022). Lássuk, mit olvashatunk ezekről a módszertani ajánlásokban! *A Játék a bölcsődében* című módszertani levél utal az aktivitásterületek szerinti tértagolás szükségességére: „A csoportszoba berendezése olyan legyen, hogy a különböző játéktevékenységek jól elkülönüljenek egymástól. Elegendő hely álljon a gyermekek rendelkezésére, egymást ne zavarják, akadályozzák.” (Korintus et al., 1997, p. 14). Azonban az elrendezés mikéntjéhez további szempontokat nem kínál.

A 2000-es évek elején Vokony Éva kezdeményezte a magyarországi bölcsődék minőségbiztosításának kialakítását, melynek során a környezet értékelésére szolgáló ITERS (Harms et al., 1990) és ECERS (Harms et al., 1998) elnevezésű skálákat próbálták ki az ellátás értékeléséhez (Vokony, 2004). Végül a minőségértékelésben ezek a mérőeszközök nem honosodtak meg hazánkban, ugyanakkor érdekes tapasztalatokat hozott használatuk.

Bölcsődei szakemberek 1998 végén felkészítő tanfolyamon sajátították el a környezeti minőség értékelőskálájának használatát. Ezt követően felméréseket készítettek. Szolnok bölcsődéinek csoportjairól maradt fenn publikáció az ITERS és az ECERS-R skálák használatáról (Balogh & Dobi, 2006). A felmérés szerint a fizikai környezet alapvetően jó volt. Tiszta, biztonságos környezetet találtak, elkerített szobarészeket a még nem járó gyermekek számára, korosztályos játékkészletet. A funkciószarkok kialakítására való törekvés megvolt a bölcsődékben. „A csoportszoba elrendezésével kapcsolatban néhány helyen tapasztalt probléma abból adódott, hogy a pihenésre, csendes tevékenységre és az aktív nagymozgásra, illetve az építő tevékenységre szánt területeket egymástól nem, vagy nem megfelelő módon különítették el.” (Balogh & Dobi, 2006, p. 2). Tehát a térkialakítás, azaz a „bölcsődei lakberendezés” okozott nehézséget a kisgyermeknevelők számára.

A csoportszobai környezet alakítására ezek után nagyobb figyelmet szenteltek ezekben a bölcsődékben a szolnoki szaktanácsadók vezetésével (Balogh & Dobi, 2000). A helyi adottságokhoz illeszkedve alakították ki a csoportszobák elrendezését. Megtervezték, majd a tapasztalatok nyomán többször módosították a berendezésen. Az egyik cél az volt, hogy az aktív és a csendes tevékenység végzéséhez a területek jól elkülönüljenek egymástól. A másik, hogy térelválasztó elemek, bútorok elhelyezésével minél több funkciószarkot tudjanak a csoportszobán belül kialakítani. Akár 6–8 ilyen egyfunkciós játéktevékenységre lehetőséget adó teret sikerült létrehozni. Tapasztalatként megfogal-

mazták, hogy „nagy létszámú gyermekcsoportoknál ennek még fokozottabb volt a jelentősége, hiszen csökkentek a konfliktushelyzetek. (...) a játékszerek, játékeszközök logika és összetartozás szerinti elhelyezése tartalmasabb, elmélyültebb játékot eredményezett.” (Balogh & Dobi, 2000, p. 38). A magyar tapasztalatok tehát a korábban említett nemzetközi empirikus szakirodalom eredményeit támasztották alá: az aktivitásterületek a játékszerekhez való optimálisabb hozzáférést biztosítják és ezáltal a zsúfoltság negatív következményeit tudják ellensúlyozni, valamint a játékszerek sugalló elrendezése mellett a gyermekek játéka kidolgozottabbá válik, társas szempontból is fejlődik.

Noha a kisgyermek környezetének értékelési skálái nem kerültek a bölcsődei nevelés-gondozás területén bevezetésre, cél volt a bölcsődei minőség mérésének és ellenőrzésének módját megtalálni. 2022-ben jelent meg a *Családbarát ország* megnevezésű projekt eredményeként a bölcsődei ellátást nyújtó intézményekről szóló *Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard* (Nyitrai et al., 2022). A standard előnye, hogy a bölcsődei gyakorlatban használt ellenőrzéseket operacionalizálja, tehát a már folytatott gyakorlatot teszi mérhetővé.

A minőségbiztosítási standard (Nyitrai et al., 2022) több helyen kitér a játékter kialakítására. Elvárja, hogy vonzó játéktérületek, illetve tevékenységsarkok álljanak a gyermekek rendelkezésére a csoportszobában. A tevékenységsarkokból legalább kettő legyen, funkcióként rendszerezetten tárolt játékkészlettel, melyben az önállóan használható játékok figyelemfelkeltő módon vannak elhelyezve és a gyermekek számára elérhetők. Ezen kívül szükséges puhasarkot kialakítani a félrevonulni vágyó gyermekek számára. A puhasarkokkal integrálva vagy más megoldással a csoportszobán belül kívánatos a könyvespolc közelében mesélésre, verselésre, képeskönyv-nézegetésre, vagy mondókázásra, zenélésre is alkalmas helyet teremteni. Térbeli kíváncságot, hogy a szoba területének minimum harmadrészében homogén színű szőnyegen játszhassanak a gyermekek¹⁶. Ha csecsemő is van a csoportban, akkor elvárás, hogy számára biztonságos és kellemes játéktér – elkerített szobasarkot vagy hempergőt – alakítsanak ki (vesd össze Nyitrai et al., 2022, p. 43, 47, 56, 62).

Mindezek ismeretében szükséges volna, hogy a térhatároló megoldásokat a kisgyermeknevelők is megismerjék, illetve fordítva, a kisgyermeknevelőkkel szemben állított téri követelményekkel az építészek tisztában legyenek. A specifikus használat alapján tervezett világítás- vagy burkolatterv jobb beválást eredményez, mint egy általános célokra tervezett. „Mesterséges megvilágítással fényszigeteket hozhatunk létre, amely nem csak általános megvilágítást ad.” (Szabó, 2000, p. 32). A jól tervezett világítás is segíti a tér tagolását, de nagyon nehéz úgy tervezni, hogy később a berendezés változtatható legyen és a fényforrások továbbra is megfelelő pozícióban legyenek. A burkolat tervezésekor figyelembe kell venni, hogy amennyiben terveznek bele színt, grafikát, akkor ezt jó abból a szempontból megvizsgálni, hogy a

¹⁶ Szőnyegpadló nem alkalmazható a 2022-es MSZ 24203-7 építészeti szabvány szerint.

majdani berendezéssel, szőnyegezéssel összhangban lesz-e a felületbeli színváltás.

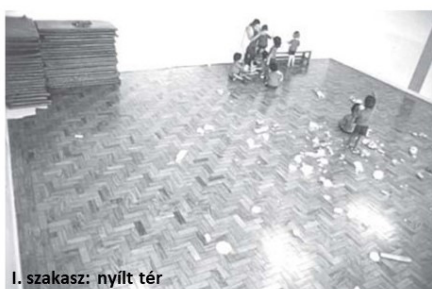
Tértagolás

Beltéren egész más hatást érhetünk el, ha csak a nyílt tér van előttünk, mint ha a teret tagoljuk. A belsőépítészek, lakberendezők szoktak ezzel a kérdéssel foglalkozni, azonban a kisgyermeknevelés szempontjából is jelentős a berendezés kérdése. A tér akkor válik tagolttá, ha körülhatárolt zónákat hozunk létre. A körülhatároltság azt jelenti, hogy legalább három oldalról fizikai határt alkot valami: fal, bútor, térelválasztó rács, a padlózatban való szintkülönbség stb.

Önmagában a tér tagolása megváltoztatja a térben az emberek eloszlását. Ezt a jelenséget jól szemlélteti Campos-de-Carvalho és Rossetti-Ferreira (1993) vizsgálata. Brazíliában, két és három év közötti, szegény családokból származó gyermekek bölcsődei csoportjaiban térelválasztó polcok hatását vizsgálták a gyermekek téri eloszlására. A bölcsőde felszereltségéhez további játékokat vagy egyéb eszközöket nem biztosítottak, a játékokkal való ellátottság szegényes volt. (2. ábra)

2. ábra

Campos-de-Carvalho (1993, 2004, p. 44) vizsgálatában a körülhatárolt zónák létrehozása – a mi fogalmaink szerint – szinte játégmentes környezetben történt (Forrás: Campos-de-Carvalho, 2004)

Ugyanannak a szobának két ellentétes pontjáról készült fotó

A gyermekek téri elhelyezkedését nyomon követték a nyílt elrendezés mellett, a polcok érkezése előtt, majd a polcok szobába vitelét követően, végül a polcok olyan elrendezésben való felállításakor, melynek során körülhatárolt zónákat hoztak létre. A vizsgálat jól szemlélteti, hogy a körülhatárolt terek létrehozása révén a gyermekek másképp oszlanak el a térben: az aktivitásterületek mintegy „bevonzzák” a gyermekeket. (3. ábra)

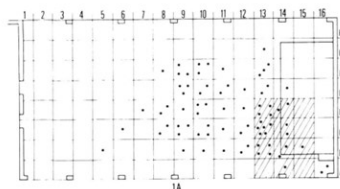
3. ábra

A körülhatárolt terekben a gyermekek másképp oszlanak el, az aktivitásterületek „bevonzzák” a gyermekeket

(Forrás: Campos-de-Carvalho&s Rossetti-Ferreira, 1993)

I. szakasz: nyílt tér

berendezés nélkül (4 hét, ezalatt négyszer megfigyelés)

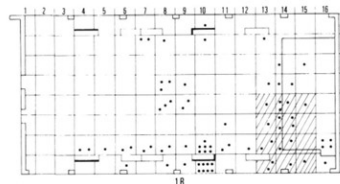

 kisgyermeknevelő elhelyezkedése a megfigyelés alatt

• az összmegfigyelési idő alatt a gyermekek legalább 1%-ban itt tartózkodtak

II. szakasz: térelválasztó

polcok elhelyezése a csoportban a nyílt tér megtartásával (kb 6 hét, ezalatt hatszor megfigyelés)

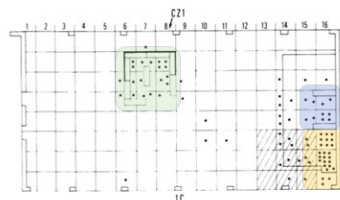

 fa polc, átlátható

 fa polc, kartonnal, átláthatatlan

III. szakasz: a térelválasztó

polcok segítségével három körülhatárolt zóna létrehozása (kb 4 hét, ezalatt hatszor megfigyelés)

 1 körülhatárolt zónák

 2

 3

Azért is fontos a tértagolás, mert a zsúfoltságot tudjuk ellensúlyozni azáltal, ha a teret aktivitási területekre tagoljuk (Kantrowitz & Evans, 2004). Így a tér „kuckós” érzetet kelt.

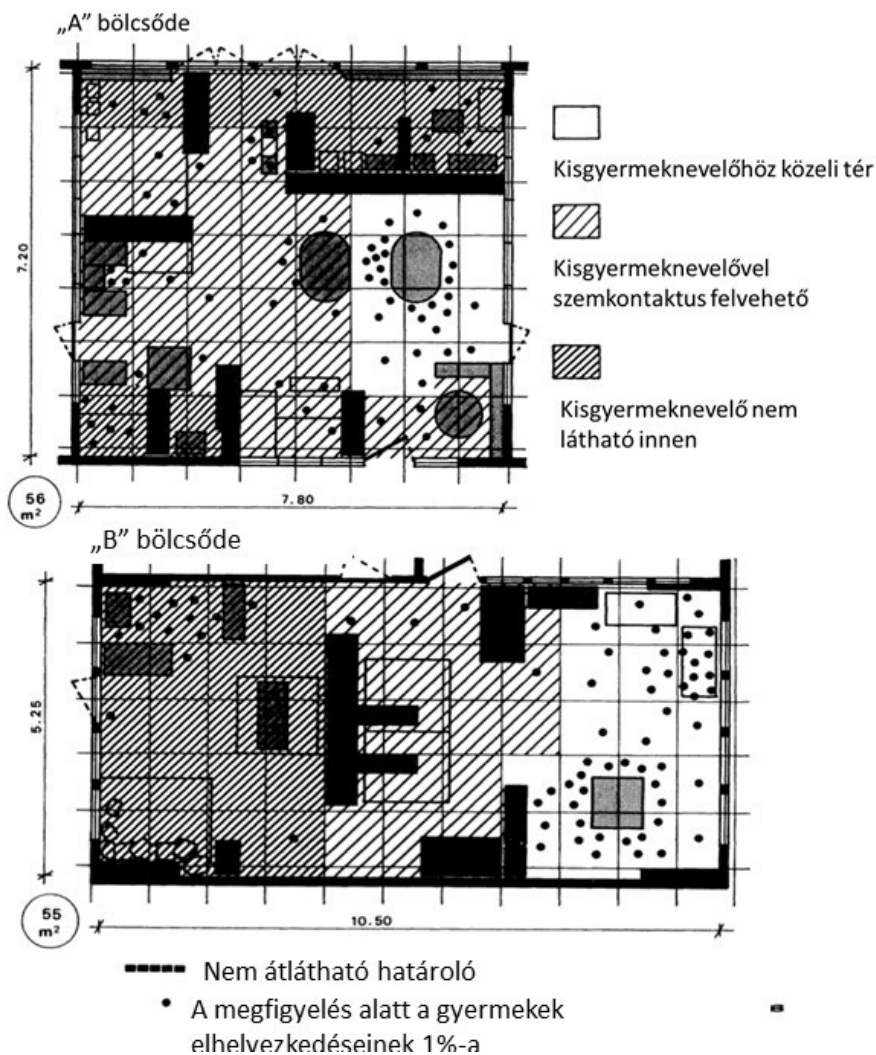
A tér fizikai tagolásának mikéntje

A kisgyermeknevelésben nem mindegy, hogy a tér tagolását mivel oldjuk meg. Attól, hogy a teret pedagógiai célok mentén képzeletben részekre bontjuk, még nem válik tagolttá. A gyermekek számára is értelmezhető körülhatárolásra van szükség. Legendre (1989) francia bölcsődékben vizsgálta a különböző térelválasztók hatását a gyermekek felnőttől való távolságára, valamint a gyermekek egymás közti társas kapcsolataira (Legendre, 1989; Legendre & Fontaine, 1991).

Társas szempontból azért jelentősek a körülhatárolt terek, mert a gyermekek ezeken a helyeken általában kis csoportokban, vagy még inkább diádokban vesznek részt kortárs interakciókban a felnőtt közvetítése nélkül. Ezek a társas tevékenységek tartósabbak, mint a nyílt területen folyók, mert nem zavarják meg mások. A kisgyermeknevelő sincs ott, hogy közvetítsen vagy átvegye az irányítást. Jó körülményeket biztosít a gyermekek közötti közös figyelmi helyzetekre. A felnőtthez térben közel, ezzel szemben kevés a kortárs interakció (Campos-de-Carvalho & Rossetti-Ferreira, 1993).

4. ábra

Legendre térhatárolókról szóló vizsgálatában két megfigyelt csoportszoba
(Forrás: Legendre, 1989, p. 267)

A képeken (4. ábra) olyan bölcsődei szobák láthatók, melyekben átláthatatlan térhatárolókat használtak egy hónapig. Ha a gyermekek az alaprajzon sűrű csíkozással jelölt területen helyezkedtek el, nem látták a kisgyermeknevelőt. A vizsgálatban megfigyelték a gyermekek eloszlását a térben az átláthatatlan térhatárolók melletti berendezésben. A 4. ábra azt mutatja, hogy az átláthatatlan területeken a 2–3 év közötti kisgyermek kevesbé helyezkednek el, mint azokon a területeken, ahol a kisgyermeknevelő látható volt.

A vizsgálatban megfigyelték a gyermekeket egy olyan másik elrendezés mellett is, amelyben részleges elkülönülést lehetővé tevő, a kisgyermeknevelővel való szemkontaktust nem akadályozó térhatárolókat, illetve elrendezést használtak. Ha a láthatóságot nem akadályozó térelválasztókat használtak, akkor a gyermekek használták a kisgyermeknevelőtől távolabb eső körülhatárolt zónákat is. Tehát a kisgyermek a térhatárolók átláthatóságát szeretik, ami a biztonsági szempontokkal is egybe vág. Keszei, Böddi és Düll (2019) azt találták budapesti óvodák természetes megfigyelésekor, hogy a gyermekek az óvodapedagógusok környezetében szeretnek tartózkodni, illetve a félig átlátható térhatárolást kedvelik, miközben a felnőttek szeretik belátni a teret. E kettős preferencia úgy valósulhat meg, ha a polcok csak az óvodások szemmagasságáig takarnak.

A láthatósággal kapcsolatos fontos szempont, hogy a kisgyermek magasságából kell a berendezést megvizsgálni, nem pedig felnőtt szemmagasságból. A kétévesek számára már egy 80 cm magas hátlappal rendelkező polc is átláthatatlanságot eredményez (Legendre & Fontaine, 1991), míg a felnőtt számára ez a magasság még nem számít a láthatóságot akadályozó berendezésnek.

Jól definiált tér

A tértagoláson túl a szakirodalomban előforduló fogalom a tér definiáltságának foka (Moore, 1986). Ennek megfelelően beszélhetünk jól definiált, mérsékeltelen definiált és aluldefiniált terekről. A definiáltság arra utal, hogy építészetileg elkülönülő térrészekre vagy Moore (1986) szóhasználatával élve „téri zsebekre” tagoldódik a csoportszoba. A tagolást fallal, polc beforgatásával, dobogó, alacsonyabb szintű plafon, burkolatváltás, szőnyeg, galéria stb. alkalmazása révén érhetjük el. A jól definiált terekben egyértelmű, hogy hol vannak a közlekedésre alkalmas térrészek (Prescottnál ösvények) és a más viselkedésformáktól egyértelmű határokkal rendelkező és legalább részleges akusztikai és vizuális elválasztással rendelkező téri zsebek. A gyermekek számára világos, hogy ezekben mit lehet csinálni. Egy téri zseb akkora, hogy elfér benne legalább két gyermek (vagy 2-4) és a pedagógus, valamint az eszközök is. A definiáltság tehát a tagoláson túl utal a játékok, eszközök, kellékek rendelkezésre állására egyaránt¹⁷.

Mérsékeltelen definiált csoportszobákban függőleges tértagolás, szinteltolás (dobogó, galéria stb.) nincs, de a hasonló típusú bútorokat csoportosítják és alacsony polcokkal térelválasztókat képeznek. Ezzel szemben az aluldefi-

¹⁷ Alkotó tevékenység esetén az eszközök tárolóhelye és az alkotások kiállítóhelye is adott.

niált tér egyöntetű, tagolatlan, nincsenek benne különböző típusú játéksarok, nagy nyílt terek vannak a csoportszobákban, nincsenek térhatárolók, a belmagasságban sincs változás, nincsenek beforgatott könyvespolcok vagy más bútorok, melyek tagolhatnák a teret (Moore, 1986).

A téri definiáltság magasabb foka mellett a Moore (1986) vizsgálatában a gyermekek szignifikánsan többet exploráltak, több volt köztük az interakció és az együttműködés. A vizsgálatban résztvevő pedagógusok nevelői stílusa és a térkialakítás együttesen volt hatással a gyermekek közötti társas kapcsolatokra, vagyis együttjárások voltak a gyermekek közötti kapcsolatokba kevésbé beavatkozó felnőtt viselkedés és a tér magasabb definiáltsága között (Moore, 1986). Ennek több oka lehet. Egyrészt elképzelhető, hogy azok a pedagógusok szeretnek a magasabb téri definiáltság mellett dolgozni, akik megengedőbbek azzal kapcsolatban, hogy a gyermekek tőlük távolabb, a kontrolljukon kívül játszanak, de az is lehet, hogy a magasabb téri definiáltság egyszerűen lehetetlenné teszi, hogy a felnőtt mindenütt jelen legyen.

A jól definiált bölcsődei térre magyar példát is találunk. Csóka Eszter tervezett és épített bölcsődei csoportszobákat Szombathelyen¹⁸. (5. ábra) A tér függőleges tagolására látunk példákat a plafonról lógatott textiliákkal és dobogóval. Az erdőt szimbolizáló, a csoportszoba terébe állított bambusz oszlopok és az alattuk levő szőnyeg is hozzájárulnak a tér tagolásához. A definiáltság attól jelenik meg, hogy a térrészek tematizáltak, a játékkészlet is a téri zseb témájához illeszkedik.

5. ábra

A Csóka Eszter által tervezett és kivitelezett dzsungel szoba részletei
(Forrás: <https://artcsooka.blog.hu/>)

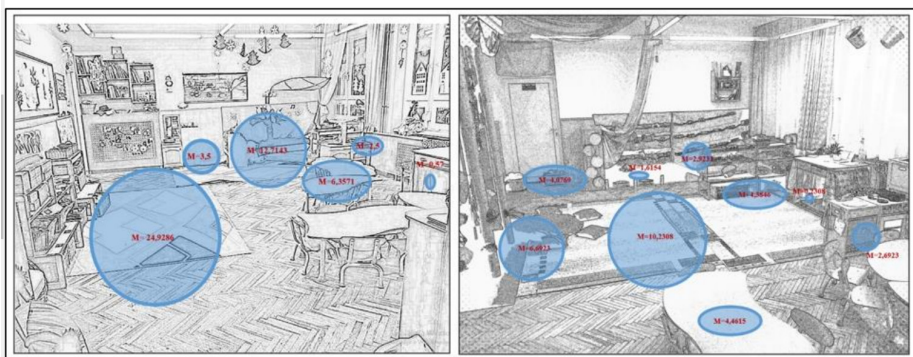
¹⁸ <https://artcsooka.blog.hu/>

Csóka Eszter dzsungelszobájának további előnye, hogy a játékszerek tárolása egyben a játékra sugalló elrendezést is jelenti. A kisautók a polcon úgy vannak elrendezve, hogy akár helyben is lehetne velük játszani, nem kell őket feltétlenül leemelni a földre. A zsebes tárolóban lévő babák a számukra kialakított erszényben alszanak, takargathatók. Jól működik az az elv, hogy „a játékfelület és a tároló egybeépítésével funkciókombinálással helyet takaríthatunk meg.” (Szabó, 2000, p. 33).

Ezt a dzsungelszobát hasonlította össze egy 2019-es tanulmány egy másik csoportszobával (Hegedűsné Bem et al., 2019) annak mentén, hogy a gyermekek a térben milyen módon oszlanak meg. Sajnálatos, hogy a vizsgálat nem úgy zajlott, hogy az átalakításra szánt tér beavatkozás előtti állapotában vizsgálta a gyermekek térhasználatát, majd a belsőépítészeti átalakítás után figyelte meg a térhasználatot ugyanabban a csoportszobában, ugyanazokkal a gyermekekkel. Így túl sok egyéb tényező kontrollálatlan maradt, és a vizsgálat korlátozottan értelmezhető. Mindazonáltal úgy tűnik, a magasabb téri definiáltság mellett a gyermekek kevésbé koncentrálnak a tér bizonyos pontjain. (lásd 6. ábra)

6. ábra

A csoportszobák játéktérképe. A körök nagysága az adott játéktérületen a gyermekek előfordulási gyakoriságának átlagaival arányos. A jobb oldali csoportszobában a gyermekek jobban szétszóródnak a térben
(Forrás: Hegedűsné Bem et al., 2019, p. 157)

A téri definiáltság azt jelenti, hogy játéklehetőségekben és a hozzájuk szükséges kellékekben, valamint a hozzájuk tartozó elhatárolt térrészletekben gondolkodunk. Az előkészített játék is arról szól, hogy már előrevetítjük, hogy a játékeszközzel miként lehet játszani. Nem azt jelenti, hogy előírunk valamilyen játékformát, csak a gyermekek játéktendenciáit ismerve – adott életkorban hogyan szokták kombinálni a játékokat, milyen forgatókönyveket játszanak le, stb. - a nyílt végű játéklehetőségekhez összekészítjük a játékszereket.

Összegzés

A fenti összefoglaló támpontokat kínált a bölcsődei környezet fejlődést támogató kialakításához. Ennek mentén érdemes törekedni a 15 főnél nem nagyobb csoportok kialakítására – a létszámba a felnőtt kisgyermeknevelőket is beleértve. A játékkészlet és a fizikai környezet egységében gondolkodva alkothatjuk meg az elegendő változatosságot és játéklehetőséget kínáló csoportszobát.

A fizikai környezet elemzésekor szem előtt kell tartani, hogy a személyes interakcióknak (procedurális tényezőknek) nagyobb a szerepe a minőségi gondozásban-nevelésben, mint a strukturális tényezőknek. Azonban a strukturális tényezők hatással lesznek a procedurális tényezőkre, mivel nem optimális kialakítás esetén leszívják a személyek erőforrásait, és ezáltal rontják a személyes interakciók színvonalát. Mindazonáltal a személyek is hatással vannak a környezet kialakítására, tehát képesek a fizikai környezet javítására a tértagolás, a tér definiálása és a játékszerek sugalló elrendezése révén.

Köszönetnyilvánítás

A szerző köszönettel tartozik a lektor(ok)nak építő meglátásaikért, továbbá Rózsa Juditnak, Vokony Évának és Csapó Katalinnak az irodalomkutatásban nyújtott segítségükért.

Irodalom

- Acsainé Végvári, K. (2014). A bölcsőde, mint a család támogató partnere. In Golyán, Sz. (Ed.), *Gyengéd átmenetek* (pp. 8–9). ELTE-TÓK. http://tamop2014.tok.elte.hu/dok/rendezvenyek/gyenged_atmenetek/Acsaine_Vegvari_Katalin_absztr.pdf
- Akócsi, Á., & L. Galamb, E. (1972 körül). *A bölcsődék és a BOMI működésének és tervezésének alapelvei*. Kézirat. BOMI.
- Alapprogram. (2020). *A bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja*. Magyar Bölcsődék Egyesülete. <https://magyarbolcsodek.hu/hu/alapprogram/> (2022.12.22.)
- Bálint, I. (2022). Mini bölcsőde Mogyorósbányán. *Építészforum*, <https://epiteszforum.hu/mogyorosbanya-mini-bolcsode> (2022. 07. 12.)
- Balogh, L., Barbainé Bérci, K., Kovácsné Bárány, I., Nyitrai, Á., Rózsa, J., Tolnayné Falusi, M. & Vokony, É. (2012). *A bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályai (Professional standards of nursery education and care)*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Balogh, T., & Dobi, T. (2000). A minőség lesz a főszerep nálunk. In *III. Bölcsődei Kongresszus szakmai anyaga* (pp. 35–38). Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzat Egyesített Bölcsődei Intézmény.
- Balogh, T., & Dobi, T. (2006). Szintfelmérés Szolnok város bölcsődéiben. *BOMInfo*, Hírcsomag 1.

- Bán, D. (2015. 11 23). Fórumot teremt: bölcsőde Nagykovácsiban. *Építészforum*, <https://epiteszforum.hu/forumot-teremt-bolcsode-nagykovacsiban>
- Baumit. (2021. 11 12). *Bölcsőde, buszpályaudvar és energetikai felújítás is nyert. octogon* <https://www.octogon.hu/epiteszet/bolcsode-buszpalyaudvar-muemlekes-energetikai-is-felujitas-is-nyert/>
- Bimbó, Z. (2015). Pedagógiai szempontok a bölcsődei élettér és életesemények megszervezéséhez, alakításához. In Nyitrai, Á. (Ed.), *Szemelvények a kisgyermeknevelés köréből 2.* (pp. 61–90). Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar.
- Birinyi, P. (2014. 09 30). *Várandósgondozás gyógyszerészek részére. Szakmai irányelv.* (4.). Emberi Erőforrások Minisztériuma, Egészségügyért Felelős Államtitkárság, Egészségügyi Szakmai Kollégium. <https://semmelweis.hu/gytk/files/2018/06/Birinyi-Szakkepzes-20180324.pdf>
- Bölcsődék Országos Módszertani Intézete – tervpályázati gyűjtemény.* (1971). Készült az Egészségügyi Minisztérium megbízásából és közreműködésével a BME Középülettervezési Tanszékén.
- Campbell, C., Saint-Gobain, H. B., Vugts, J. & van Oorschot-Slaat, E. (2018). Acoustic impact on effective teaching and learning activities in open learning spaces. *2018 Euronoise conference*, (pp. 1741-1748). Crete. http://www.euronoise2018.eu/docs/papers/293_Euronoise2018.pdf
- Campos-de-Carvalho, M. (2004). Use of space by children in day care centers. *Revista de Etologia*, 6(1), 41–48.
- Campos-de-Carvalho, M. I., & Rossetti-Ferreira, M. C. (1993). Importance of Spatial Arrangements for Young Children in Day Care Centers. *Children's Environments*, 10(1), 19–30.
- Csatári, I., Kálló, É. & Vincze, M. (1993/1996). *Vigyázz rám! DVD.* A Pikler-Lóczy Társaság a Kisgyermekéért.
- Cseh, A., Köninger, S., Németh, D., Petrovicz, A., Kocsis, Z., Morva, D. & Dúll, A. Bölcsőde – a CANarchitects multidiszciplináris felvetésében. *Építészforum*, <https://www.epiteszforum.hu/bolcsode-a-canarchitects-multidisciplinaris-felveteseben> (2020. 02. 06.).
- de Schipper, E. J., Riksen-Walraven, J. M. & Geurts, S. A. (2006). Effects of child-caregiver ratio on the interactions between caregivers and children in child-care centers: an experimental study. *Child Development*, 77(4), 861–874. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00907.x>
- Doby, L. & Debreczeni, G. (1987). *Bölcsődevilágítási ajánlás.* Tunggram.
- Dúll, A. (2015). A bölcsőde környezetpszichológiája. In Gyöngy, K. *Első lépések a művészetek felé I. A vizuális nevelés és az anyanyelvi-irodalmi nevelés lehetőségei kisgyermekkorban* (pp. 265–298). Dialóg Campus.
- Európai Bizottság (2013). *A barcelonai célkitűzések – A kisgyermek-gondozási szolgáltatások fejlesztése Európában a tartós és inkluzív növekedés érdekében.* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0322>

- Evans, G. W. (2006). Child Development and the Physical Environment. *Annual Review of Psychology*, 57, 423–451. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.57.102904.190057>
- Galamb, E. (1983). *Bölcsőde, bölcsőde-óvoda épületfunkcióik és tervezési módszerek fejlesztése. Kandidátusi értekezés.* Miskolc.
- Galamb, E. (1985). Bölcsődék, bölcsőde-óvodák épületfunkciói, tervezés módszerei. *Egészségügyi gazdasági szemle*, 23(1), 85–122.
- Galamb, E. (2022). Dr. Galamb Erzsébet. In Vokony, É. (Ed.), *Bölcsődei szakemberek életútja, önvallomása I. kötet* (pp. 91–93). Bölcsődei Múzeum Alapítvány.
- Galamb, E. & Ábrahám, L. (1980). Különböző szerkezetű bölcsőde, bölcsőde-óvoda épületek funkcionális kialakításának és építészeti megoldásainak értékelése. In Galamb, E. (Ed.), *Különböző szerkezetű bölcsődék és óvodák funkcionális mikroklima vizsgálata* (pp. 7–53). Építésügyi Tájékoztatási Központ.
- Galamb, E., Ábrahám, I., Bánhidi, L. & Merétei, K. (1980). *Különböző szerkezetű bölcsődék és óvodák funkcionális és mikroklima vizsgálata.* Építésügyi Tájékoztatási Központ.
- Gregory, R. (2007. 08 20). Kindergarten, Tezuka Architects, Tokyo, Japan. *The Architectural Review*, <https://www.architectural-review.com/buildings/kindergarten-tezuka-architects-tokyo-japan>
- Gyöngy, K. (2014). A bölcsődepedagógia története a játékirányítási elvek és a művészeti nevelés szempontjából. In Gyöngy, K. (Ed.), *A bölcsődei művészeti nevelés előzményei és jelen gyakorlata* (pp. 9–58). ELTE-Eötvös Kiadó.
- Harms, T., Clifford, R. & Cryer, D. (1998). *Early Childhood Environment Rating Scale, Rev. ed.* Teachers College Press.
- Harms, T., Cryer, D. & Clifford, R. (1990). *Infant/Toddler Environment Rating Scale.* Teachers College Press.
- Hegedűsné Bem, A., Sebestyén, B. & Pachner, O. (2019). A fizikai környezet hatása a bölcsődei csoportra. *Képzés és Gyakorlat*, 17(3–4), 151–160. <https://doi.org/10.17165/TP.2019.3-4.13>
- Jameson, H. & Watson, M. (1998). *Starting and running a nursery. The business of early years care.* Stanley Thornes.
- Kantrowitz, E. J. & Evans, G. W. (2004). The relation between the ratio of children per activity area and off-task behavior and type of play in day care centers. *Environment and Behavior*, 36(4), 541–557. <https://doi.org/10.1177/0013916503255613>
- Keszei, B., Böddi, Z., & Dúll, A. (2019). Óvodás gyermekek csoportszobai térhasználatának vizsgálata a térszintaxis módszerével. *Gyermeknevelés*, 7(2–3), 45–63. <https://doi.org/10.31074/2019234563>
- Knauf, H. (2020). Visual Environmental Scale: Analysing the Early Childhood Education Environment. *Early Childhood Education Journal*, 47, 43–51. <https://doi.org/10.1007/s10643-018-0914-x>
- Koncz, J. (2022). Akócsi Ágnes emlékére – részlet. In Vokony, É. (Ed.), *Bölcsődei szakemberek életútja, önvallomása I. kötet* (pp. 14–17). Bölcsődei Múzeum Alapítvány.

- Koncz, J. (2022). Dr. Koncz József visszaemlékezései. In Vokony, É. (Ed.), *Bölcsődei szakemberek életútja, önvallomása I. kötet* (pp. 22–44). Bölcsődei Múzeum Alapítvány.
- Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. (2020). *Eredményeket megjelenítő oldal*. Bölcsődeépítéshez kapcsolódó építészeti ötletpályázat: <https://bolcsodeotletpalyazat.hu/> (2022.12.23.)
- Korintus, M., Nyitrai, Á. & Rózsa, J. (1997). *Játék a bölcsődében. Módszertani levél*. BOMI. http://www.magyarbolcsode.hu/files/shares/jatek_a_bolcsodeben.pdf
- Kravár, Á. (2014). Csillaghegyi Makovecz bölcsőde, Budapest. *Ki tervezte?* <http://www.kitervezte.hu/epuletek/oktatas/csillaghegyi-makovecz-bolcsode-budapest> (2022..11.23.)
- KSH (2012). *Kisgyermek napközbeni ellátása*. KSH. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kisgyermnapkozbeni.pdf>
- KSH. (2016). 2.5.5.1. *Bölcsőde, családi napközi (2000–2016)*. Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsg005a.html
- KSH. (2022). 25.1.1.9. *Gyermekek napközbeni ellátása*. Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0009.html
- Lechner Tudásközpont (2022). *Belsőépítész*. Bölcsőde mintaterv katalógus: <https://bolcsodemintaterv.lechnerkozpont.hu/segedletek/belsoepiteszet>
- Legendre, A. (1989). Young children's social competence and their use of space in day-care centers. In B. Schneider, G. Attili, J. Nadel, & R. P. Weissberg, *Social competence in developmental perspective* (pp. 263–276). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-009-2442-0_16
- Legendre, A. (2003). Environmental features influencing toddlers' bioemotional reactions in day care centers. *Environment and Behavior*, 35(4), 523–549. <https://doi.org/10.1177/0013916503035004005>
- Legendre, A., & Fontaine, A.-M. (1991). The Effects of Visual Boundaries in Two-Year -Olds' Playrooms. *Children's Environments Quarterly*, 8(1), 2–16.
- Moore, G. T. (1986). Effects of the spatial definition of behavior settings on children's behavior: a quasi-experimental field study. *Journal of Environmental Psychology*, 6(3), 205–231. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(86\)80023-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(86)80023-8)
- Moore, G. T. (1987). The Psycical Environment and Cognitive Development in Child-Care Centers. In C. S. Weinstein, & T. G. David (Eds.), *Spaces for Children. The built enviroment and child development* (pp. 41–72). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-5227-3_3
- Moore, G. T., & Sugiyama, T. (2007). The Children's Physical Environment Rating Scale (CPERS): Reliability and Validity for Assessing the Physical Environment of Early Childhood Educational Facilities. *Children, Youth and Environments*, 17(4), 24–53.
- MSZ 24203-7. (2022). *Nevelési és oktatási épületek tervezési előírásai 7. rész: Bölcsődék*. Magyar Szabványügyi Testület.

- Németh, M. (2022). Németh Margit (Margó) gyermekpszichológus visszaemlékezései. In Vokony, É. (Ed.), *Bölcsődei szakemberek életútja, önvallomása I. kötet* (pp. 100–108). Bölcsődei Múzeum Alapítvány.
- Népesedési Kerekasztal (2014). *A Népesedési Kerekasztal javaslatai a napközbeni gyermekellátás fejlesztésére*. <http://www.nepesedesikerekasztal.hu/index.php/dokumentumok/8-a-nepesedesi-kerekasztal-javaslati-a-napkozbeni-gyermekellatas-fejlesztesere>
- Népjóléti Minisztérium (1998. IV 30). *15/1998. (IV.30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről*. Jogszabálykereső: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800015.NM
- Nyitrai, Á., Murányi, B. & Szurominé Balogh, M. (2022). *Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard – Bölcsődei ellátást nyújtó intézmények*. Családbarát Magyarország Központ.
- Pleskovics, V. (2021. 11 24). Ők a XXIII. FIABCI Hungary Nívódíj győztesei. *Építészfórum*: <https://epiteszforum.hu/ok-a-23-fiabci-hungary-nivodij-gyoztesei>
- Prescott, E. (1987). The environment as organizer of intent in child-care. In C. S. Weinstein, & T. G. David (Eds.), *Spaces for Children. The Built Environment and Child Development* (pp. 73–88). Plenum Press.
- Rohe, W., & Patterson, A. H. (1974). The effects of varied levels of resources and density on behavior in a day care center. *Childhood City*, (1), 161–171.
- behaviour of infants and toddlers in childcare. *Early Child Development and Care*, 180(6), 823–834.
- Smith, P. K., & Connolly, K. J. (1977). Social and aggressive behaviour in preschool children as a function of crowding. *Social Science Information*, 16(5), 601–620.
- Somogyi, K. (2020. 01 29). A bölcsődeépítési ötletpályázat eredménye. *Építészfórum*, <https://epiteszforum.hu/magyarorszag-bolcsodeepitesi-otlepalyazat-eredmenye>
- Somogyi, K. (2022. 09 20). Építészet barlangtól a tájig, a legkisebbeknek – Zöldike Tagbölcsőde Budafokon. *Építészfórum*, <https://epiteszforum.hu/epiteszet-barlangtol-a-tajig-a-legkisebbeknek-zoldike-tagbolcsode-budafokon>
- Szabó, I. (2000). A gyermekek környezete lakberendezői szemmel. *III. Bölcsődei Kongresszus szakmai anyaga* (pp. 30–34). Szombathelyi Megyei Jogú Város Önkormányzata Egyesített Bölcsődei Intézmény.
- Szurominé Balogh, M. (2022. április 14.). *Hol jó a gyerekeknek? Nagy tapasztalati szakértő bevonásával készült a Bölcsőde Mintaterv Katalógus. Beszélgetés Szurominé Balogh Mónika bölcsődepedagógussal*. (R. Juhász, Kérdező:) Lechner Tudásközpont. <https://lechnerkozpont.hu/cikk/hol-jo-a-gyerekeknek-nagy-tapasztalatu-szakerto-bevonasaval-keszult-a-bolcsode-mintaterv>
- Ulrich, F. (1970). Bölcsődék Országos Módszertani Intézetének tervpályázata, 1969. *Magyar Építőművészet*, 2, 18–19.

- Vokony, É. (2004). Minőségbiztosítás, minőségfejlesztés a bölcsődékben. In Trencsényi, L. (Ed.), *Minőségirányítás többféle módon Horizontális tanulás a közoktatási minőségirányításban* (pp. 10–36). Okker Kiadó.
- Wang, L. (2015. 04 28). Terraced wooden nursery school brings the Japanese landscape indoors. *Inhabitat*, <https://inhabitat.com/terraced-wooden-nursery-school-brings-the-japanese-landscape-indoors/>
- Zimborás, G. (2017. 09 15). Bölcsőde a zöldtető alatt Zuglóban. *Építészfórum*, <https://epiteszforum.hu/bolcsode-a-zoldteto-alatt-zugloban>

Gyöngy, K.

**Environmental factors that can be influenced
by early childhood educators in the nursery**

We provide guidelines for the design of developmentally appropriate nursery classrooms. We seek to highlight significant changes in the history of Hungarian nurseries from the point of view of the classroom environment, and we compare these with the current relevant regulations, legislation, and quality standards. The role of environmental factors is supported by empirical results, with references to the international literature where necessary. We present, to those involved in the planning of nursery buildings, the considerations behind the design guidelines and their evolution, while the educators of young children – those who use and shape the spaces – are provided with guidelines for how to furnish, design, and organize the nursery classroom.

Keywords: early childhood education and care environments, nursery planning, classroom design, environmental psychology

Gyöngy Kinga: <https://orcid.org/0000-0001-6416-8548>